

DVIKALBIO IR DAUGIAKALBIO VAIKO UGDYMO PROCESO MODELIAVIMAS MULTIKULTŪRINIŲ ASPEKTU

Ignė Jašinskytė, Renata Geležinienė, Teresa Aidukienė

*Vilniaus lopšelis-darželis „Eglutė“, Vilniaus tarptautinė Meridiano mokykla
Šiaulių universitetas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*

Įvadas

Lietuvos mokslininkai, specialistai N. Saugėnienė, A. Liaudanskienė (2003), V. Žydžiūnaitė, L. Rupšienė, R. Kučinskienė, E. Katiliūtė, S. Saulėnienė, S. Jonušaitė (2005) nagrinėjo dvikalbystės ir jos problemas ikimokykliniame amžiuje, kalbų įvaldymo eigą, perėjimo iš vienos kalbos į kitą kalbą ypatumus, vaiko elgsenos motyvus, vartojant keletą kalbų, tėvų įtraukimą į ugdymo procesą, dvikalbio arba daugiakalbio individo sąveiką su bendruomene. Lietuvių mokslininkų darbuose pasigendama informacijos, kaip modeliuoti dvikalbių, daugiakalbių vaikų ugdymo procesą, kokius metodus, darbo būdus taikyti ugdant dvikalbį, daugiakalbį vaiką, kaip daugiakalbiui vaikui padėti įsisavinti valstybinę kalbą.

Užsienio autoriai C. Cable, I. Eyres, J. Collins (2006), B. Bassetti (2007), N. Francis (2008), A. Kabadayi (2008), C. S. Hammer, M. D. Davison, F. R. Lawrence, A. W. Mickio (2009), J. Paradis (2010), W. Han, Ch. Huang (2010), M. Horst, J. White, Ph. Bell (2010), K. Kohnert, P. Fong Kan, B. T. Conboy (2010) nagrinėjo gimtosios kalbos įtaką dvikalbių vaikų žodyno ir raštingumo vystymuisi, dvikalbių vaikų leksinius ir gramatinius ypatumus, apžvelgė pirmosios ir antrosios kalbos supratimo ypatumus, dvikalbystės ir inkliuzijos problemas.

N. Saugėnienė, A. Liaudanskienė (2003) pažymi, kad, siekiant humaniško ir demokratiško mikroklimato, pedagogai turėtų gebėti organizuoti ugdomąją veiklą multikultūrinėje aplinkoje, turėti teigiamų nuostatų ugdymo įstaigoje egzistuojančiai multikultūrinei aplinkai. Mokinių tėvai turėtų būti tolerantiški įstaigoje vyraujančiai multikultūrinei aplinkai. Tik taip susidaro prielaidos kokybiškam vaikų tėvų ir pedagogų bendradarbiavimui – multikultūrinei sąveikai. V. Žydžiūnaitė (2005 ir kt.) teigia, kad naujos kalbos mokymas turi būti derinamas su gimtąja kultūra ir religija, mokymas derinamas su gimtosios šalies ir jos istorijos pažinimu. Pasak autorės, kai kuriose šalyse netgi įstatymais reglamentuojamas dienos režimo mokykloje pritaikymas kultūros ir religijos ypatumams atskleisti. Daugelyje ES multikultūrinis šalių ugdymas yra vienas svarbiausių nacionalinio ugdymo turinio tikslų, įtvirtintų švietimo dokumentuose.

M. Horst, J. White, Ph. Bell (2010) tyrime atskleista, kad dvikalbių, daugiakalbių vaikų ugdymą

(mokant valstybinės kalbos) reikia sieti su jų gimtąja aplinka. Išvadose patvirtinta, kad gausi antrosios dėstomos kalbos aplinka yra naudinga jų besimokantiems, dėstomos kalbos susiejimas su gimtąja kalba, žymiai pagerina mokymosi kokybę ir žinių įsisavinimą.

Minimaliai aptikta tyrimų, kaip organizuojamas dvikalbio ir daugiakalbio mokinio ugdymas, kokie metodai, pagalba teikiama šiems mokiniams. Aktualūs šie tyrimo problema išryškinantys klausimai: Kaip organizuoti dvikalbio ir daugiakalbio mokinio ugdymą pradinėje mokykloje? Kaip organizuoti dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymą priešmokyklinėje grupėje? Kokia pagalba reikalinga dvikalbiams, daugiakalbiams mokiniams? Kokie metodai, darbo būdai turėtų būti taikomi dirbant su dvikalbiais ir daugiakalbiais mokiniais? Kaip padėti dvikalbiui, daugiakalbiui vaikui įsisavinti valstybinę kalbą?

Tyrimo tikslas – atskleisti dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo galimybes multikultūrinio aspektu.

Uždaviniai: Atlikti mokslinės, pedagoginės literatūros analizę dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo klausimais; išanalizuoti dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo procesą priešmokyklinėje grupėje ir pradinėje mokykloje; remiantis moksline analize ir empirinių tyrimų duomenimis, sudaryti ir įgyvendinti dvikalbio, daugiakalbio vaiko ugdymo modelį.

Tyrimo dalyviai. Įstaiga, kurioje atliktas tyrimas – pradinė mokykla. Tyrimui pasirinkti 7 pedagogai, specialistai, dirbantys su dvikalbiais, daugiakalbiais mokiniais. Tyrimo dalyviai: pradinio ugdymo įstaigos 2 klasės mokytoja; 3 klasės mokytoja – direktoriaus pavaduotoja; muzikos mokytoja; logopedė; auklėtoja – neformaliojo ugdymo mokytoja; dvikalbės mergaitės mama; daugiakalbės mergaitės mama; dvikalbio priešmokyklinuko berniuko mama; priešmokyklinio ugdymo mokytoja; priešmokyklinio ugdymo auklėtoja. Trys dvikalbės mergaitės klasės draugai, trys daugiakalbės mergaitės klasės draugai. Dvikalbė mergaitė (antroji), daugiakalbė mergaitė (trečioji), dvikalbis berniukas (priešmokyklinukas). Norėta apie dvikalbių, daugiakalbių vaikų ugdymo procesą, taikytus metodus, darbo būdus surinkti informacijos iš skirtingų žmonių (tėvų, pedagogų, specialistų, mokinių ir jų klasės draugų). Laikantis konfidencialumo principo, dvikalbės mergaitės var-

das žymimas Y, daugiakalbės mergaitės vardas X, dvikalbio berniuko – Z raidėmis.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas vykdytas trimis etapais: pirmajame etape atliktas struktūruotas interviu; antrajame – formalus stebėjimas; trečiajame – sudarytas dvikalbio, daugiakalbčio vaiko ugdymo proceso modelis.

Dvikalbio ir daugiakalbčio vaiko ugdymas multikultūriniu aspektu

Multikultūrinis ugdymas apima rasės, etniškumo, kalbos, seksualinio tapatumo, lyties, amžiaus, įgalumo, socialinės klasės, išsilavinimo, religijos ir kitas kultūrinės dimensijas (APA, 2002).

Pasak J. Reingardės, N. Vasiliauskaitės, R. Erentaitės (2010), multikultūrinis ugdymas suprantamas, kaip įvairių kultūrinių ir socialinių kategorijų skirtumai, siekiama pripažinti, kad įvairių socialinių – kultūrinių grupių gyvenimo skirtumai yra saviti ir nė vienas iš jų nėra vertingesnis ar mažiau vertingas už kitą.

Pasak N. Saugėnienės, A. Liaudanskienės (2003), remiantis liberaliu požiūriu, ugdymo uždavinys turėtų būti visuomeninių vertybių diegimas, palaikant ir neignoruojuant asmeninių vertybių. Siekiant humaniško ir demokratiško mikroklimato, pedagogai turėtų taikyti tokius bendravimo, bendradarbiavimo būdus, kurie skatintų visų ugdymo proceso dalyvių vaikų, tėvų, pedagogų įsitraukimą. Pedagogai turėtų gebėti organizuoti ugdomąją veiklą multikultūrinėje aplinkoje, turėti teigiamas nuostatas ugdymo įstaigoje egzistuojančiai multikultūrinei aplinkai. Taip pat ir mokinių tėvai turėtų būti tolerantiški įstaigoje vyraujančiai multikultūrinei aplinkai. Tik tokiu būdu susidaro prielaidos kokybiškam vaikų tėvų ir pedagogų bendradarbiavimui – multikultūrinei sąveikai.

D. Janonienė, D. Survutaitė (2007) teigia, kad tarpkultūrinis švietimas turi sudaryti palankias sąlygas skirtingų kultūrų dialogui, tolerancijai visuomenėje plėtotis ir reikėtų atsikratyti tautinių stereotipų.

V. Žydzūnaitė (2005 ir kt.) teigia, kad dažnai naujos kalbos mokymas derinamas su gimtąja kultūra ir religija, mokymas derinamas su gimtosios šalies ir jos istorijos pažinimu. Autorė teigia, kad kai kuriose šalyse netgi įstatymais reglamentuojamas dienos režimo mokykloje pritaikymas kultūros ir religijos ypatumams atskleisti (pvz.: meniu, apranga, religinės šventės).

Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Interviu metu atsiskleidė, kad pedagogai su dvikalbe (X) ir daugiakalbe (Y) mergaitėmis bendrauja lietuvių kalba. Dvikalbis berniukas Z moka tik turkų kalbą, todėl pilnavertis bendravimas tarp

berniuko ir pedagogų negalimas. Pedagogai vartoja neverbalinį bendravimą, vyrauja gestai, mimika, ženklai, simboliai: *Aš jam rodau ženklus, gestais, ką reikia daryti [Z, Pr. aukl.]¹; Naudoju kūno kalbą, veido išraišką, akių kontaktą ir tai padeda suprasti vienas kitą [Z; L].*

Pedagogės, bendravimui taikydamas gestus, kartu padeda berniukui įsisavinti antrąją kalbą, nes, pasak M. Gullberg (2010), mokant antrosios kalbos, į pagalbą reikėtų pasitelkti gestus. Gestai teikia daug turtingos informacijos. Šis gestų dvigubas vaidmuo, kaip interaktyvus fenomenas, nukreiptas adresatui arba kalbėtojų, padaro juos naudingus įsisavinant antrąją kalbą.

Interviu analizės metu išryškėjo, kad X ir Y su klases draugais bendrauja tik lietuvių kalba: *Bendrauja tik lietuvių kalba [X, 3]². Mokinės klasėje nėra atstumtos, turi draugų, geba prisitaikyti prie klasės: Turi draugų, tikrai nėra atstumta [X, M]; Manau, santykiai su klases draugais neblogi. Turi daug draugų [Y, L].*

Priešingai nei X ir Y, Z su klases draugais visiškai nebendrauja, kadangi grupės draugai kalba lietuviškai, o Z – tik turkiškai. Jie nesupranta vienas kito. Berniukas bendrauja turkiškai tik su savo dviem draugais – taip pat turkais: *Gerai, kad yra dar du klases draugai turkai, tai jis bendrauja tik su tais dviem turkais turkų kalba [Z, Pr. m.]*. Praėjus keliems mėnesiams, Z gestais, mimika, ženklais pradėjo bendrauti su grupės vaikais: *Bet dabar po truputį pradeda bendrauti ir su kitais klases draugais. Linkteli galvą, gestais, mimika žaisdami, dūkdami pradeda suprasti vienas kitą. Pavyzdžiui, susižvalgo – visi pasiima mašinas ir pradeda „važiuoti“ arba žaidžia gaudynes, tai irgi bėga aplink stalą, juokiasi, ir tiek [Z, Pr. m.]*. Pagrindinė Z ir mokytojų susikalbėjimo išeitis yra Z draugas (taip pat turkas), kuris truputį moka kalbėti rusiškai ir geba berniukui mokytojų žodžius išversti į turkų kalbą: *Gerai, kad grupėje yra dar du turkai. Vienas iš jų truputį kalba rusų kalba, tai aš kuo paprastesniais žodeliais pasakau jam rusiškai, o jis išverčia Z turkiškai [Z, Pr. m.]*.

Kadangi berniukas Z visiškai nesupranta lietuviškai, jis patiria nemažai sunkumų kitakalbėje aplinkoje: *Jam visur yra labai sunku. Vien tai, kad jam dar tik šešeri metai, o jis jau įmestas į mokyklą tarp visiškai kitaip nei jis kalbančių žmonių. Jam turėtų būti labai sunku [Z, Pr. aukl.]³. Sunkumai veiklą me-*

¹ [Pr. aukl] – priešmokyklinio ugdymo auklėtoja; [L] – logopedė; [Z] – dvikalbis berniukas priešmokyklinukas; [Y] – dvikalbė mergaitė antrokė; [X] – daugiakalbė mergaitė trečiokė.

² [3] – 3 klases mokytoja, pavaduotoja.

³ [Pr. aukl] – priešmokyklinio ugdymo auklėtoja; [L] – logopedė; [Pr. m.] – priešmokyklinio ugdymo mokytoja; [M] – muzikos mokytoja.

tu: *Sunku jam įsijungti į mūsų veiklas, nes juk nesupranta, apie ką mes ten kalbam. Mokymosi atžvilgiu labai sunku – juk nesupranta nė vieno žodžio lietuviškai, tai bet kokį dalyką mokantis jam kyla sunkumų. Mato paveikslėlius, skaičius, raideles, bando kažką daryti, kartoja žodelius, stebi draugus ir pats bando daryti [Z, Pr. m.]*. Pedagogai taip pat patiria nemažai sunkumų, norėdami suprasti visiškai nekalbančio lietuviškai berniuko poreikius bei elgesį: *Kiek buvo sunkumų, kol išmoko pasiprašyti lietuviškai į tualetą. Prieina, kažką sako, o aš nieko nesuprantu, bando rodyti, kojom trypti. Pradeda verkti – irgi nesuprantu, kas negerai, gal skauda kur ar ko nors nori, nesuprantu [Z, Pr. m.]*. Z pakankamai mažas berniukas, kuris patiria nemažai sunkumų, mokydamasis kitakalbėje aplinkoje. Jis turi draugą (taip pat turką), su kuriuo draugauja, tačiau be draugo būti nenori, jis išsigąsta, pasimeta, pradeda verkti: *Gerai, kad jis turi dar tuos du draugus, kurie kalba turkiškai. Tai jis tik ir būna su jais. Bet jeigu tik nėra jo draugo šalia, jis pasimeta, išsigąsta, pradeda verkti, ieškoti. Visai nenori būti vienas [Z, Pr. aukl.]*.

Išryškėjo pedagogų, specialistų nuomonė, kad X, Y, Z mokosi natūraliai bendraudami su vaikais mokykloje: *Jis mato, kaip daro grupės draugai, tai jis bando daryti tą patį. Bando pakartoti elementarius žodžius. Pavyzdžiui, einam visi rankų plauti, jis mato, kad einam, kad rankas plaunam ir pats tą patį daro. Lygiai tas pats, kai pradėdam piešti, eiti į lauką ar valgyti [Z, Pr. m.]*. Labai gerai, kad ji būna ilgai mokykloje, bendrauja su vaikais. Ji bendrauja su vaikais ir tuo pačiu metu mokosi per bendravimą. Bendraudama su vaikais tuo pačiu ji mokosi [N-1]⁴.

Autoriai T. Carroll, A. O'Connor (2009) taip pat pažymi vaikų bendravimo valstybine kalba svarbą su aplinkiniais žmonėmis. Jie teigia, kad vaikai kalbos mokosi ją girdėdami ir norėdami ją bendrauti. Nėra nieko svarbesnio už kalbos mokymosi šaltinį, kuris apima visus žmones, esančius šalia vaikų.

Interviu metu atsiskleidė pedagogų, specialistų taikyti ugdymo metodai, formos, būdai pamokoje, veikloje. Mergaičių (X, Y) mokytojai pasisako už būtinybę individualizuoti, diferencijuoti užduotis, tačiau dauguma mokytojų taiko įprastus ugdymo metodus. X ir Y mokytojai kaip pagalbą pamokoje įvardija paaiškinimą, patikslinimą: *Aš visada prieinu jai, paaiškinu. Jei nesupranta liepiu braižyti, paišyti, bandau parodyti tą ryšį, kad pradėtų suvokti [X, 3]*. Dabar mokiniams specialistai veda logopedinius užsiėmimus ir teikiama papildoma mokytojos pagalba. Dirbdama su Y ir X, logopedė naudoja specialias pratybas, skirtas užsieniečių vaikams mokytį. Nesupratę mergaičių, mokytojai dažniausiai liepia pakartoti sa-

kinį: *Jei aš nesuprantu, liepiu pakartoti [X, 3]; Kai nesuprantu, ką sako, aš perklausu [X, M]*. Autoriai T. Carroll, A. O'Connor (2009) taip pat siūlo sakinio pakartojimą, kaip vieną iš naujos kalbos įsisavinimo būdų, tačiau nekreipiant dėmesio į padarytą klaidą. Kartais patys pedagogai mergaitėms (X, Y) padeda išsireikšti, padeda surasti tinkamą žodį: *Kartais naujaučiu, ką norėjo pasakyti, patikslinu pati tą žodį ir dar kartą paklausu, ar to ji norėjo paklausti [X, N-1]*. Y klasės mokytoja ir logopedė, norėdamos geriau suprasti mergaitę, vartoja gestus, ženklus: *Piešiam ženklais, gestais [Y, 2]*⁵. *Tiesiog pati sakau ir liepiu jai linktelti galva, jei to ji norėjo [Y, L]*.

X, Y ir jų klasės draugai pažymi, kad mokytojos mergaitėms padeda, paaiškina, suteikia individualią pagalbą. X ir jos klasės draugai teigia, kad tarpusavyje susišneka pakankamai gerai, su mokytoja bendrauti mergaitė taip pat nekylo sunkumų. Tačiau Y ir jos klasės draugai pažymi, kad patiria bendravimo sunkumų su klasės draugais ir mokytoja: *Nelabai suprantam kalbą, nes kartais ji pasako tą žodį beveik turkiškai. Kasdienius žodžius supranta ir gerai pasako, o retesnių žodžių nesupranta. Šiaip bendrauti su ja sunku [Y, K]; Mokytojai jos dažniausiai nesupranta [Y, K]*.

X išskiria logopedo bei knygų naudą: *Daugiausia padėjo knygos. Kai perskaičiau knygą, tada geriau rašyti pradėjau [X]*. Mergaitės ir jų bendraklasiai mano, kad pagalbą mokykloje bei pamokų metu turėtų suteikti mokytoja: *Mokytoja galėtų po pamokų su ja padirbėti. Ji pati pagalbos neprašo, jei nesupranta, sėdi ir tyli [Y, K]; Gal šiek tiek mokytoja galėtų padėti [X, K]*.

Su berniuku Z bendradarbiaudamas logopedas ir klasės mokytoja bei auklėtoja naudoja simbolius, suderina savaitės temas ir stengiasi atsižvelgti į vaiko poreikius. Alternatyvioji komunikacija simboliais pasiteisino: *Rezultatas labai geras, nes berniukas yra imlus, gerai pamena žodžius. Simboliai padeda įsiminti žodžius, sudaryti sakinį. Jis pradeda vartoti žodžius, kuriuos išmoksta pas logopedą [Z, Pr. m.]*.

Pedagogų, specialistų pasisakymuose galima išžvelgti mokytojų norą dvikalbių, daugiakalbių mokinių ugdymą perduoti kitiems specialistams, tačiau, pasak R. Raguotienės (2003), svarbiausias vaidmuo, dirbant su dvikalbiais, daugiakalbiais mokiniais, turėtų tekti bendrojo ugdymo dalykų mokytojams bei jų pasirengimui dirbti su šiais mokiniais.

Interviu metu atsiskleidė logopedės bendradarbiavimas su Z mokytoja bei auklėtoja: *Pasiteirauju*

⁵ [2] – 2 klasės mokytoja; [L] – logopedė; [Pr. m.] – priešmokyklinio ugdymo mokytoja; [X, K] – daugiakalbės mergaitės klasės draugai.

[Y, K] – dvikalbės mergaitės klasės draugai; [X] – daugiakalbė, [Y] – dvikalbė mergaitės.

⁴ [N-1] – auklėtoja, neformaliojo ugdymo mokytoja; [3] – 3 klasės mokytoja, pavaduotoja; [M] – muzikos mokytoja.

grupės auklėtojos, mokytojos, kokie žodžiai berniukui yra reikalingi grupėje ir tuos žodžius įtraukiu į mokymąsi. Taip pat simbolius daviau grupės auklėtojai bei mokytojai, kad jos naudotų savo veiklose⁶ [Z, L]. Pedagogai rekomendacijų dvikalbių, daugiakalbių mokinių tėvams neteikia, tačiau X mokytoja ir logopedė nurodo tėvams skaitymo naudą.

Pedagogai pažymi, kad X mama dalyvauja mergaitės ugdyme, o Y mama iš pradžių nedalyvavo, o dabar taip pat pradeda įsijungti į vaiko ugdymą: *Jeį duodi patarimų, visada priima, jei pasikvieti į mokyklą, visada ateina. Noriai atveda dirbti papildomai per vasaros atostogas. Matau, kad su ja ir namuose mama truputį dirba [X, 3]; Seniau tikrai nedalyvavau, dabar jau taip. Pusę metų akcentavau tėvams, kad reikia papildomo mokytojo, kuris mokytų lietuvių kalbos, tačiau tėvai nieko nedarė. O po to pasamdė papildomą mokytoją ir tada pagerėjo. Tėvai dabar dalyvauja tikrai, nes mama pati mokosi lietuviškai, bet pirmais metais visiškai nesidomėjo [Y, 2].* Tačiau, mokytojai teigia, kad Z tėvai visiškai nedalyvauja berniuko ugdyme: *Nemanau, kad dalyvauja. Jie tą berniuką įmetė į mokyklą, ir tiek. Tėvams atrodo, kad vaikas pats išmoks lietuvių kalbą mokykloje [Z, Pr. aukl.].*

Mokinių tėvams pakanka, kad su jų vaikais dirbtų tik logopedas: *Kiek žinau, kažkokios papildomos pagalbos neteikia. Tik tiek, kad dirba logopedas [X M]; Daugiau nieko nereikia. Aš jos nemokau, nes manau – motinos pareiga yra mylėti, o ne mokyti. Daugiau kažkokių mokytojų nereikia, nes gali būti per daug [X M]; Manau, kad jis savaime išmoks lietuvių kalbą, bendraudamas mokykloje su lietuviais [Z M].* Y mama mano, kad jos mergaitei reikalingas padaršinimas vartoti lietuvių kalbą: *Manau, kad jai reikia padaršinimo daugiau vartoti lietuvių kalbą [Y M].* Y mama norėtų, kad mokytoja pamokų metu daugiau padėtų mergaitei: *Manau – jai reikia papildomos mokytojos pagalbos per pamokas. Jai reikia daugiau paaiškinti per pamoką, nes dažnai gal ir galėtų ji atlikti tą užduotį, tačiau ji nesupranta, ką jai reikia daryti. Ir aš jai negaliu padėti, nes nežinau lietuvių kalbos [Y M].* Taip pat Y mama pageidautų individualios pagalbos mergaitei ir skirtingos vertinimo sistemos: *Taip pat jai reikia daugiau laiko atlikti pratimus, nes ji negali taip greitai suprasti ir atlikti pratimų kaip jos draugai. Taip pat kitos klaidos galėtų būti toleruojamos, nes dažnai ji pasijunta, kad ji yra niekam tikusi. Tada ji nenori daryti nieko, nes ji pasijunta, kad ji yra visur bloga. Tačiau, manau, reikėtų dirbti labiau su žodynu, plėsti jos žodyną, rei-*

kalingą jos kasdieniniame gyvenime ir per pamokas [Y M].

Mergaičių X ir Y stebėjimo ir interviu metu išryškėjo dažniausios klaidos: galūnių nederinimas, linksnių, skaičiaus, giminių, laikų, daiktavardžio, būdvardžio nederinimas. Pasitaiko klaidų laipsniuojant, asmenuojant. Mergaičių žodynas skurdus, turi sunkumų, suvokdamos sąvokas, terminus. Tam turi įtakos kalbų maišymas (interferencija). Matematikos pamokoje išryškėjo sunkumai, atliekant tekstinius uždavinius. Stebėjimo metu pasitvirtino interviu metu pedagogų išsakyta nuomonė, kad berniukas (Z) mokosi stebėdamas grupės draugų elgesį, veiklų pradžioje mokytoja naudoja simbolių, o darbo eigoje – vaizdinę, individualią, gestų pagalbą. Išryškėjo, kad pamokose pedagogai mergaitėms X ir Y teikia individualią ir žodinę pagalbą.

Dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo modelis

Atlikus pedagogų, specialistų, tėvų, mokinių bei jų klasės draugų interviu, pamokų bei veiklų stebėjimus ir remiantis moksline literatūra, sudarytas dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo proceso modelis multikultūriniu aspektu (1 pav.). Modelis yra rekomendacinio pobūdžio, todėl pedagogui, atsižvelgiant į vaiko amžių, valstybinės kalbos mokėjimo lygį, poreikius, galimybes bei akademinis gebėjimus, paliekama teisė keisti jo turinį. Šis modelis pritaikytas priešmokyklinio amžiaus, visiškai nemokančiam valstybinės kalbos vaikui.

Remiantis N. Saugėniene, A. Liaudanskiene (2003), V. Žydžiūnaite ir kt. (2005), naujos kalbos mokymas turi būti derinamas su gimtąja kultūra ir religija, multikultūrinis ugdymas gali vykti kaip popamokinė veikla, gali būti integruojamas į mokyklos gyvenimą, todėl multikultūrinio ugdymo tematika turi atsispindėti dvikalbių, daugiakalbių vaikų ugdymo procese.

Pasak M. Horst, J. White, Ph. Bell (2010), dvikalbių, daugiakalbių vaikų ugdymą reikia sieti su jų gimtąja aplinka. Gimtosios kalbos išlaikymas, pasak T. Carroll, A. O'Connor (2009), yra svarbus dvikalbio vaiko identiškuimui, emocinei gerovei palaikyti. Tai padeda vaikui įsisavinti antrąją kalbą. Todėl svarbu mokėti vaiko gimtosios kalbos esminius žodžius, kurie padėtų suprasti ar net nuraminti vaiką (pvz.: neverk, greit ateis mama). Turėtų būti plakatų, paveikslėlių, simbolių, ženklų pagal savaitės temas (grybai, uogos, daržovės, drabužiai, paukščiai ir t. t.) vaiko gimtąja kalba. Pedagogas turėtų žinoti vaiko gimtosios ir antrosios kalbos, kurios mokosi, skirtumus. Į tai atsižvelgti supažindinant vaiką su raidėmis, jų tarimu, atsižvelgti į skirtingą jų tarimą bei rašymą. Pedagogas, orientuodamasis į savaitės temas, turėtų įtraukti į ugdymo procesą vaiko gimtosios kalbos knygas. Svarbu visada su vaiku bendrauti valstybine

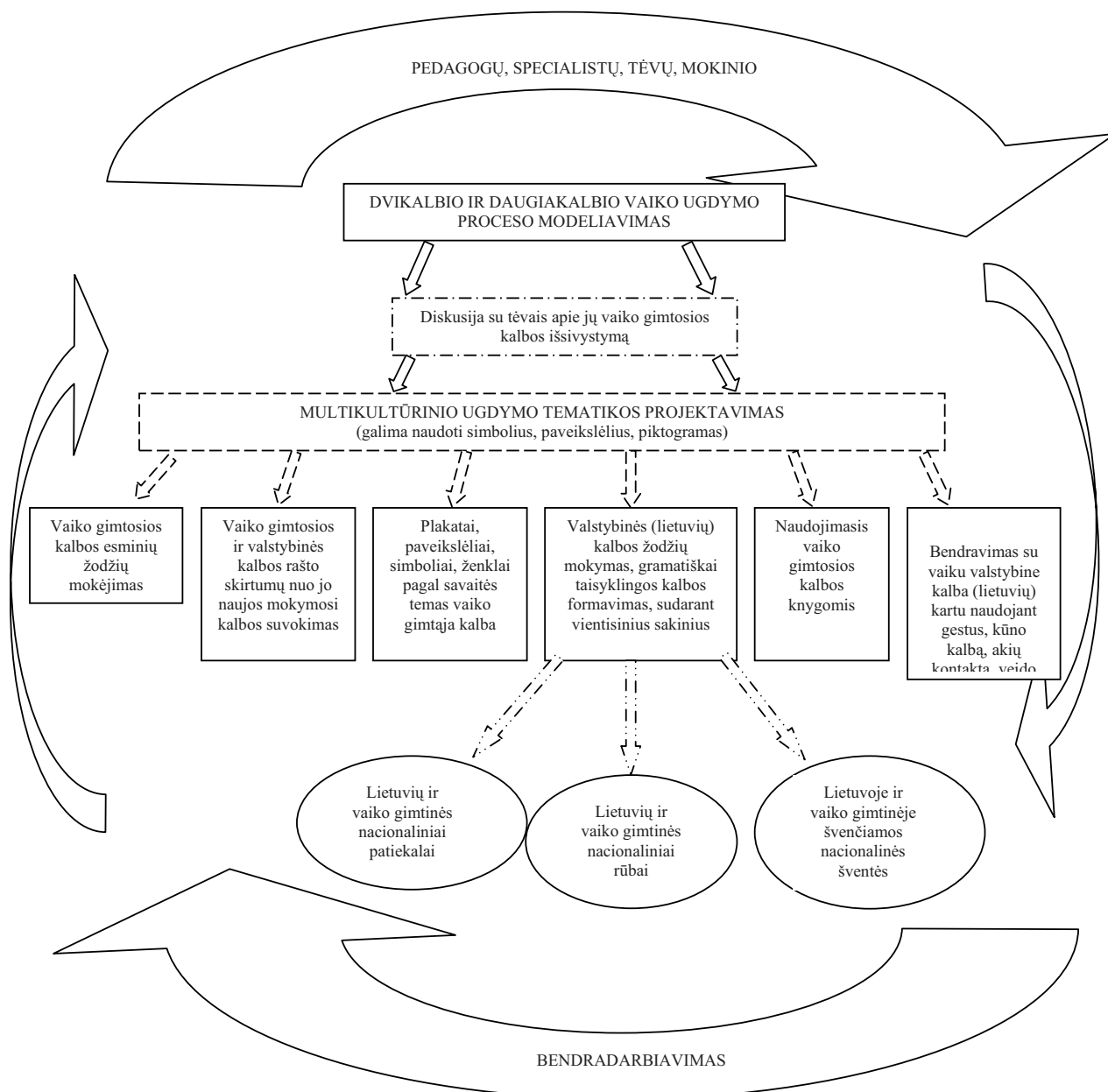
⁶ [L] – logopedė; [3] – 3 klasės mokytoja, pavaduotoja; [2] – 2 klasės mokytoja; [Pr. aukl] – priešmokyklinio ugdymo auklėtoja; [X M] – daugiakalbės mergaitės mama; [Y M] – dvikalbės mergaitės mama; [Z M] – dvikalbio berniuko mama.

kalba, vartojant gestus, kūno kalbą, akių kontaktą, veido išraišką.

Mokant valstybinės kalbos žodžių, sudarant gramatiškai taisyklingą sakinį, reikėtų vartoti simbolius, paveikslėlius, piktogramas, kad vaikas ne tik girdėtų, bet ir matytų vaizdą, ko jis yra mokomas. Iš pradžių reikėtų pradėti mokyti žodžius, kurie vaikui reikalingiausi kasdieninėje veikloje (*mergaitė, berniukas, mokytoja, kelnės, megztinis, striukė, batai, eiti, imti, duoti, žiūrėti, klausyti, sėdėti, miegoti ir t. t.*). Po to būtų galima sudaryti neišplėstinius sakinius, pvz.: *aš matau, aš imu, aš miegu, aš žiūriu, aš noriu*

ir t. t. Naujos kalbos mokymas turi būti derinamas su gimtąja kultūra ir religija, pvz.: nacionaliniais patiekalais, nacionaliniais drabužiais, nacionalinėmis šventėmis. Multikultūrinis ugdymas gali vykti kaip popamokinė veikla. Reikia į ją įtraukti pedagogus, mokinius, tėvus, pvz., šventė, kurioje susipažįstama su įvairiomis kultūromis.

Kiekvienu atveju reikia atsižvelgti į vaiko amžių, poreikius, galimybes. Norint padėti vaikams įsisavinti valstybinę kalbą, svarbus pedagogų, specialistų, mokinių, tėvų bendravimas ir bendradarbiavimas.

1 pav. Dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo proceso modeliavimas

Dvikalbio, daugiakalbio vaiko ugdymo modelio įgyvendinimo eiga

Situacija. Ugdymo modelis įgyvendintas su priešmokyklinuku berniuku (Z). Jis yra turkas, lietu-

viškai kalbėti visiškai nemoka. 2010-09-01 lietuvių pradinėje mokykloje pradėjo lankyti priešmokyklinę grupę (mokykloje mokosi daug vaikų, atvykusių iš užsienio). Berniukas, kasdien būdamas kitakalbėje aplinkoje, vėliau ir pats pradės vartoti antrąją (lietu-

vių) kalbą. Vaikas pasidaro dvikalbis, augdamas dvikalbėje arba daugiakalbėje aplinkoje (Psichologijos žodynas, 1993). Berniukui reikia padėti išmolti pirmuosius lietuviškus žodžius, kad nors truputį gebėtų suprasti auklėtoją, mokytoją, grupės vaikus, kad galėtų pats pasakyti, ko nori. Ugdymo modelis įgyvendintas per logopedines pratybas.

Modelio įgyvendinimo eiga. Logopedė susipažįsta su berniuku, įsitikina, kad vaikas visiškai nemoka kalbėti lietuviškai. Susitinka su berniuko tėvais ir aptaria ugdymo klausimus. Mama pageidauja, kad berniukas būtų mokomas kasdieninei veiklai reikalingų žodžių. Logopedė paaiškina, kad žodžių bei gramatiškai taisyklingos kalbos, sudarant vientisinius sakinius, bus mokoma simboliškai.

Logopedė susitinka su mokytoja, auklėtoja ir pateikia simbolius, kuriuos ji naudos logopedinių pratybų metu. Juos turėtų naudoti ir mokytojai, auklėtojai. Pedagogės sutinka. Taip pat suderinama savaitės tema „Duona“.

Pirmųjų pratybų metu logopedė supažindina berniuką su simboliškai, žaidžia simbolių lotą. Taip moksleivis susipažįsta su lietuviškais žodžiais: *mergaitė, berniukas, aš, mokytoja, norėti, kalbėti, žiūrėti, imti, duoti, eiti, bėgti, miegoti*.

Tą pačią savaitę suorganizuotas susirinkimas, kurio metu pasiūlyta visiems įstaigos pedagogams, dirbantiems su berniuku, vartoti tuos pačius simbolius. Simbolių forma berniukas ir pedagogai, specialistai bendrautų tarpusavyje, berniukui būtų sudarytos sąlygos greičiau išmolti valstybinę kalbą. Susirinkime dalyvauja berniuko tėvai ir Z. Kiekvienas turi teisę pasisakyti apie pasiektus ugdymo rezultatus, pasidalyti darbo patirtimi, su berniuku susijusiais ugdymo klausimais, patiriamais sunkumais bei aptarti tolimesnį ugdymą. Nuspręsta koridoriuose bei Z grupėje pakabinti plakatų pagal savaitės temas vaiko gimtąja (turkų) kalba, taip sukuriant jam artimą, pažįstamą aplinką.

Logopedė iš berniuko mamos susirenka informaciją apie turkiškos duonos gaminimo eigą, kadangi, kitos savaitės tema bus „Duona“. Taip pat išsiaiškina gimtosios kalbos raidžių ir jų tarimo skirtumus.

Logopedinėse pratybose naujų valstybinės kalbos žodžių mokoma taikant simbolius (žaidžiamas simbolių lotas). Po to sudarinėjami vientisiniai sakiniai. Antroje logopedinių pratybų dalyje „kepama“ lietuviška ir turkiška duona (trafaretai, paveikslėliai sudedama lietuviškos ir turkiškos duonos gaminimo eiga, imituojami duonų gaminimo veiksmai, įvardijama).

Vyksta nuolatiniai susitikimai su Z auklėtoja, mokytoja. Aptariama valstybinės kalbos įsisavinimo eiga. Pedagogės džiaugiasi berniuko pasiekimais, pripažįsta, kad simboliškai Z greičiau suvokia valsty-

binės kalbos žodžių reikšmę ir pratinasi vartoti juos, pasiūlo įtraukti naujų simbolių, reikalingų berniukui. Kadangi berniukas dažnai verkia, sunkiai adaptuojasi grupėje, vaikui nuraminti, susitarta išsiversti į turkų kalbą keletą sakinių: *Ar skauda? Mama tuoj ateis. Skambinu mamai. Neverk. Parodyk, ko nori? Į tualetą? Gal alkanas?*

Logopedė su mokytoja suderina, kad kitos savaitės tema bus „Rūbai“. Logopedė pasiima iš bibliotekos vaikiškų turkiškų knygelių aprangos tema, kuriose būtų aiškiai matyti aprangos skirtumai.

Vyksta logopedinės pratybos. Pirmoje dalyje naujų žodžių bei gramatiškai taisyklingos kalbos, sudarant vientisinius sakinius mokymas simboliškai. Antroje dalyje apžiūrinėjamos vaikiškos turkiškos knygelės aprangos tema, įvardijami drabužiai, trafaretais rengiami mergaitė su berniuku, įtvirtinami nauji žodžiai.

Įgyvendinant modelį, pasiūlyta suorganizuoti šventę „Maisto išdaigos“. Vaikai kartu su savo tėvais gamino kitos šalies nacionalinį patiekalą, nufotografavo gaminimo eigą, aprašė receptą ir šventės metu pristatė, su kokiais sunkumais susidūrė gamindami. Šventės metu vaikai šoko, deklamavo eilėraščius, dainavo dainas ne tik valstybine, bet ir savo gimtąja kalba. Šventė praėjo linksmai, tėvai, vaikai ir pedagogai liko patenkinti, kad turėjo galimybę net tik susipažinti, paragauti kitų šalių nacionalinių patiekalų, bet ir patys išmolti juos pagaminti. Tėvai teigia, kad reikėtų daugiau tokių tarpkultūrinių švenčių, tai įdomu ir naudinga ne tik vaikams, bet ir tėvams.

Išvados

1. Teorinės literatūros analizės pagrindu, nustatyta, kad pedagogai turėtų gebėti organizuoti ugdymąją veiklą multikultūrinėje aplinkoje, taikyti tokius bendravimo, bendradarbiavimo būdus, kurie skatintų įtraukti visus ugdymo proceso dalyvius. Valstybinės kalbos mokymą mokslininkai rekomenduoja derinti su gimtąja kultūra, gimtosios šalies, istorijos pažinimu, religija. Tokios sąsajos žymiai pagerina mokymosi kokybę ir žinių įsisavinimą.
2. Apibendrinus interviu su pedagogais, specialistais, mokiniais, jų klasės draugais bei stebėjimų duomenis, atsiskleidė, kad dvikalbio bei daugiakalbio vaiko ugdymas kelia iššūkių mokytojams ir specialistams. Analizuojant mokytojų bei specialistų patirtis, ugdant dvikalbį ir daugiakalbį mokinį, konstatuota:
  - pedagogai su mergaitėmis X ir Y bendrauja lietuvių kalba, o su berniuku Z vartoja neverbalinį bendravimą – gestus, mimiką, ženklus, simbolius;

- pasak pedagogų ir specialistų, mergaitės X ir Y klasėje nėra atstumtos, turi draugų. Tačiau Y teigia, kad jai vis dar kyla sunkumų suprantant mokytoją, draugus. Mergaitės klasės draugai taip pat pripažįsta su Y patiriantys bendravimo sunkumų. Berniukui Z sunkiau prisitaikyti prie grupės, kadangi jis visiškai nemoka lietuvių kalbos;
  - dauguma pedagogų, dirbdami su dvikalbiais, daugiakalbiais mokiniais, taiko įprastus ugdymo metodus, kaip ir dirbdami su kitais mokiniais;
  - X, Y ir jų mokytojos pozityviai vertina papildomą užduočių paaikškinimą, patikslinimą;
  - išryškėjo Y ir Z tėvų nesuinteresuotumas bendradarbiauti su pedagogais, specialistais;
  - mokinių tėvams pakanka logopedo darbo su jų vaikais;
  - Y mama mano, kad jos mergaitę reikia dažniau padrašinti, kad vartotų lietuvių kalbą, taip pat pageidautų individualios pagalbos pamokose ir skirtingos vertinimo sistemos.
3. Pedagogės vartoja vienodus simbolius, suderina savaitės temas, dalijasi darbo patirtimi.
  4. Remiantis moksline literatūra, pedagogų, specialistų, mokinių, jų klasės draugų interviu bei stebėjimais, sudarytas ir logopedinėse pratybose įgyvendintas dvikalbio, daugiakalbio vaiko ugdymo modelis, kuriame akcentuojama multikultūrinio ugdymo tematika:
    - vaiko gimtosios kalbos išlaikymas, valstybinės kalbos susiejimas su gimtąja kalba, aplinka reikalauja, kad pedagogai mokėtų ugdytinio gimtosios kalbos esminių žodžių, suvoktų vaiko gimtosios ir valstybinės kalbos garsų tarimo ir rašto skirtumus, turėtų plakatų, paveikslėlių savaitės temai vaiko gimtąja kalba, turėtų ir gebėtų naudotis knygomis vaiko gimtąja kalba;
    - valstybinės kalbos mokymas derinamas su vaiko gimtosios šalies kultūra, religija;
    - visų ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, specialistų, mokinių, tėvų) bendravimas ir bendradarbiavimas.
- interneta: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=22&sid=f9d160a2-00e2-4815-b0c6-21300901acde%40sessionmgr15>>.
3. Cable C., Eyres I., Collins J., 2006, Bilingualism and Inclusion more than just rhetoric. *Support for Learning*. Vol. 21. Issue 3. P. 129–134. Prieiga per internetą: <[http://web.ebscohost.com/ehost/resultsadvanced?vid=28&hid=22&sid=cef38a38-6835-49e0-9ad2-2ba7e41d244a%40sessionmgr10&bquery=\(bilingual+children\)&bdata=JmRiPWVoaCZjbGkwPUZUJmNsdjA9WS-ZjbGkxPVJWJmNsdjE9WSZ0eXBIPTEmc2l0ZT-1laG9zdC1saXZI](http://web.ebscohost.com/ehost/resultsadvanced?vid=28&hid=22&sid=cef38a38-6835-49e0-9ad2-2ba7e41d244a%40sessionmgr10&bquery=(bilingual+children)&bdata=JmRiPWVoaCZjbGkwPUZUJmNsdjA9WS-ZjbGkxPVJWJmNsdjE9WSZ0eXBIPTEmc2l0ZT-1laG9zdC1saXZI)>.
  4. Carroll T., O'Connor A., 2009, All about bilingualism. *Nursery World*. Vol. 109. Issue 4168. P. 17–22. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&hid=22&sid=f9d160a2-00e2-4815-b0c6-21300901acde%40sessionmgr15>>.
  5. Francis N., 2008, Exceptional bilingualism. *International Journal of Bilingualism*. Volume 12 Number 3. P. 173–193. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=18&sid=58aa929e-1bb9-46c0-a84f-1d07758328c7%40sessionmgr14&vid=4>>.
  6. Gullberg M., 2010, Methodological reflections on gesture analysis in second language acquisition and bilingualism research. *Second Language Research*. Vol. 26. Issue 1. P. 75–102, 28. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=29&hid=22&sid=cef38a38-6835-49e0-9ad2-2ba7e41d244a%40sessionmgr10>>.
  7. Han W., Huang Ch., 2010, The Forgotten Treasure: Bilingualism and Asian Children's Emotional and Behavioral Health. *Research and practice*. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=107&sid=f979a50a-81fa-49fd-85f2-e4b087c065ad%40sessionmgr104>>.
  8. Hammer C. S., Davison M. D., Lawrence F. R., Mickio A. W., 2009, The Effect of Maternal Language on Bilingual Children's Vocabulary and Emergent Literacy Development During Head Start and Kindergarten. *Scientific studies of reading*. No. 13 (2). P. 99–121. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=107&sid=f979a50a-81fa-49fd-85f2-e4b087c065ad%40sessionmgr104>>.
  9. Horst M., White J., Bell Ph., 2010, First and second language knowledge in the language classroom. *International Journal of Bilingualism*. Volume 14. Number 3. P. 331–349. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&hid=22&sid=f9d160a2-00e2-4815-b0c6-21300901acde%40sessionmgr15>>.
  10. Janonienė D., Survutaitė D., 2007, Tarpkultūrinis švietimas turi sudaryti palankias sąlygas skirtingų kultūrų dialogui, tolerancijai visuomenėje plėtotis, ir sudaryti prielaidas atsikratyti tautinių stereotipų. *Tautinių mažumų vaikų mokyklinė integracija*. Prieiga per internetą: <<http://www.senoji.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/86/156-162.pdf>>.
  11. Kohnert K., Fong Kan P., Conboy B. T., 2010, Le-

Literatūra

1. *American Psychological Association (APA)*, 2002, Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. Prieiga per Internetą: <<http://www.apa.org/pi/oema/resources/policy/multicultural-guideline.pdf>>.
2. Bassetti B., 2007, Bilingualism and thought: Grammatical gender and concepts of objects in Italian-German bilingual children. *International Journal of Bilingualism*. Volume 11. Number 3. Prieiga per

- xical and Grammatical Associations in Sequential Bilingual Preschoolers. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=107&sid=f979a50a-81fa-49fd-85f2-e4b087c065ad%40sessionmgr104>>.
12. Kabadayi A., 2008, Analysis of the socio-demographic structure and thoughts of the Turkish bilingual children on 'bilingualism' in Germany. *Education* 3–13. Vol. 36. No. 1. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=107&sid=f979a50a-81fa-49fd-85f2-e4b087c065ad%40sessionmgr104>>.
  13. Paradis J., 2010, Bilingual Children's Acquisition of English Verb Morphology: Effects of Language Exposure, Structure Complexity, and Task Type. *Language Learning. A journal of Research in language studies*. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=107&sid=f979a50a81fa49fd85f2-e4b087c065ad%40sessionmgr104>>.
  14. *Psichologijos žodynas*, 1993. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
  15. Raguotienė R., 2003, *Dvikalbių vaikų ugdymo poreikių tyrimo ataskaita*. Rankraštis.
  16. Reingardė J., Vasiliauskaitė N., Erentaitė R., 2010, *Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius, Kaunas. Prieiga per Internetą: <<http://www.lygybe.lt/assets/visas%20leidinys.pdf>>.
  17. Saugėnienė N., Liaudanskienė A., 2003, Multikultūriinių ir tarpkultūrinės sąveikos veiksnių įtaka pedagogų ir vaikų tėvų bendradarbiavimui demokratėjančios šalies kontekste. (ISSN 1392-0758 *Socialiniai mokslai*. Nr. 2 (39). Prieiga per internetą: <[http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2003%202%20\(39\)/5%20Nijol%C4%97%20Saug%C4%97nien%C4%97,%20Audra%20Liaudanskien%C4%97.pdf](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2003%202%20(39)/5%20Nijol%C4%97%20Saug%C4%97nien%C4%97,%20Audra%20Liaudanskien%C4%97.pdf)>.
  18. Žydžiūnaitė V., Rupšienė L., Kučinskiemė R., Katiliūtė E., Saulėnienė S., Jonušaitė S., 2005, Užsieniečių vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/galutinis_koreguot_SMM_uzsienvaik_ATASK_2006.pdf>.

MODELLING OF PROCESS OF EDUCATION OF BILINGUAL AND MULTILINGUAL CHILDREN WITHIN MULTICULTURAL ASPECTS

Ignė Jašinskytė, Renata Geležinienė, Teresa Aidukienė

Summary

The article deals with process of education of bilingual and multilingual children.

The aim of the article is to investigate education opportunities for bilingual and multilingual children within multicultural aspects.

A qualitative research has been carried out. All the data collected during partially formal observation, partially structured interview, also data of interviews and observations have been analysed using content analysis method.

There were 7 teachers and 3 parents of bilingual and multilingual children, 3 schoolchildren and 6 their classmates involved in the research.

Based on the observations carried out and the scientific information, also information coming from interviews with teachers, specialists, schoolchildren and their classmates model of education process of bilingual and multilingual children within multicultural topic has been developed and implemented. Following the summarised information of observation and summarised interviews with educators, specialists, learners, and their schoolmates it was disclosed that education of bilingual and multilingual children is very challenging for teachers and specialists. While performing analysis of experience of teachers and specialists in education of bilingual/multilingual learners it was stated: educators communicate to girls X and Y in Lithuanian and in non-verbal way of communication including gesticulation, mime, showing symbols and signs to boy Z was used; following the information received from educators and specialists, girls X and Y are not outcast, both have friends and it was more difficult for boy Z to adapt himself in the group of schoolmates because he cannot speak Lithuanian at all. Girl Y states that she still has some difficulties in understanding teacher and friends. Schoolmates of the girl confirmed that they experienced some difficulties when communicating with her, too; majority of educators use common methods of education which are the same as methods also used for other children; the explanations and specification assistance as confirmed is usually used in communication between X, Y and their teachers; the evidence of insufficient communication between parents of X and Y and their teachers as well as other specialists was indicated; speech and language therapist's efforts for children were deemed sufficient by their parents; the mother of Y considers that her daughter should be encouraged more to speak Lithuanian, she would also like to get more individual assistance for her daughter during lessons and she

proposes that the evaluation system should be different from the system usually applied to all the other children. It is pleasant to note the collaboration between speech and language therapist and preschool education teacher and preceptress. They agreed to use the same symbols, they coordinate weekly topics of lessons and share their experience.

Multicultural education maintains cultural identity, personal values, emotional welfare of children, at the same time social values and tolerance are implemented rejecting national stereotypes. Maintenance of the mother tongue, addition of the new information to which has already been known (addition of the new language to mother tongue) using symbols and pictures, also collaboration and communication between all the members of education process (teachers, specialists, schoolchildren and parents) would always facilitate mastering of the new language.

Keywords: bilingualism, multilingualism, bilingual children, multilingual children, multicultural education.

DVIKALBIO IR DAUGIAKALBIO VAIKO UGDYMO PROCESO MODELIAVIMAS MULTIKULTŪRINIŲ ASPEKTU

Ignė Jašinskytė, Renata Geležinienė, Teresa Aidukienė

Santrauka

Straipsnio tema – dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo procesas. Tyrimo tikslas – atskleisti dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo proceso galimybes multikultūriniu aspektu.

Kokybinis tyrimas atliktas iš dalies struktūruotu interviu, iš dalies formaliu stebėjimu, interviu metodais. Stebėjimo duomenys analizuoti pasitelkiant *turinio* (angl. *content*) analizę.

Tyrimė dalyvavo 7 pedagogai, 3 dvikalbių, daugiakalbių vaikų tėvai, 3 mokiniai ir 6 jų klasės draugai.

Tyrimė nagrinėjamas dvikalbio ir daugiakalbio vaiko ugdymo procesas priešmokyklinėje grupėje ir pradinėje mokykloje.

Remiantis mokslinė literatūra, pedagogų, specialistų, mokinių, jų klasės draugų interviu bei stebėjimais, sudarytas ir įgyvendintas dvikalbio, daugiakalbio vaiko ugdymo modelis, kuriame akcentuojama multikultūrinio ugdymo tematika. Apibendrinus interviu su pedagogais, specialistais, mokiniais, jų klasės draugais bei stebėjimų duomenis, atsiskleidė, kad dvikalbio bei daugiakalbio vaiko ugdymas kelia daug sudėtingų problemų mokytojams ir specialistams. Analizuojant mokytojų bei specialistų patirtis nagrinėjama tema, konstatuota: pedagogai su mergaitėmis X ir Y bendrauja lietuvių kalba, o su berniuku Z vartoja neverbalinį bendravimą (gestus, mimiką, ženklus, simbolius). Mergaitės X ir Y klasėje nėra atstumtos, turi draugų. Tačiau Y teigia, kad jai vis dar kyla sunkumų suprantant mokytoją, draugus. Mergaitės klasės draugai taip pat pripažįsta su Y patiriantys bendravimo sunkumų. Berniukui Z sunkiau prisitaikyti prie grupės, kadangi jis visiškai nemoka lietuvių kalbos. Dauguma pedagogų, dirbdami su dvikalbiais, daugiakalbiais mokiniais, vartoja įprastus mokymo(si) bei ugdymo metodus. X, Y ir jų mokytojos pabrėžė, kaip pagalbą užduočių paaiškinimo, patikslinimo svarbą pamokoje. Išryškėjo nepakankamas Y ir Z tėvų bendradarbiavimas su pedagogais, specialistais; mokinių tėvams pakanka logopedo darbo su jų vaikais; Y mama mano, kad jos mergaitei reikalingas padaršinimas vartoti lietuvių kalbą, be to, pageidautų individualios pagalbos pamokose ir skirtingos vertinimo sistemos. Teigiamo poveikio turi logopedės ir priešmokyklinio ugdymo mokytojos, auklėtojos bendradarbiavimas. Pedagogės vartoja vienodus simbolius, suderina savaitės temas, dalijasi darbo patirtimi.

Multikultūrinis ugdymas palaiko dvikalbio vaiko kultūrinį identišumą, asmenines vertybes, emocinę gerovę, diegiamos visuomeninės vertybės, tolerancija, atsikratoma tautinių stereotipų. Gimtosios kalbos išlaikymas, valstybinės kalbos susiejimas su gimtąja kalba, aplinka, naujos informacijos susiejimas su ta, kuri jau yra žinoma, visų ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, specialistų, mokinių, tėvų) bendravimas ir bendradarbiavimas pagerina valstybinės kalbos išsivini-

Prasminiai žodžiai: dvikalbystė, daugiakalbystė, dvikalbis vaikas, daugiakalbis vaikas, multikultūrinis ugdymas.

Įteikta 2011-05-23